

האם בזמנינו נוהג איסור שלא לשתות מים בפני רבים ומה הטעם לאיסור זה

עיקר הדין נוהג גם בזמנינו גם במים וגם בשאר משקין.
ומ"מ מנהג רבים כהמקילים בזה כיון שגם להמחמירים הוא הנהגה רק לת"ח.
ומ"מ גם להמחמירים בזה הזהירות בזה רק ששותה לבדו עם אחרים שאין שותים ורק אם אין מהפך פניו בשעת השתיה.
ומ"מ בכל האופנים מבואר ברמב"ם שיש כמה דרגות ועניינים של זהירות לת"ח כמה

שאפשר שאפשר זה למעלה מזה כגון לאכול סעודה בפני אחרים ולהמנע מסעודה במקום רבים ולהימנע מריבוי סעודות, ומ"מ לכו"ע הותר הדבר לצורך גדול. מקורות:

עי' רמב"ם הל' דעות פ"ה ה"ב כשהחכם אוכל מעט זה הראוי לו לא יאכלנו אלא בביתו על שלחנו ולא יאכל בחנות ולא בשוק אלא מפני צורך גדול כדי שלא יתגנה בפני הבריות וכו' ולא ירבה סעודותיו בכל מקום ואפי' עם החכמים ולא יאכל בסעודות שיש בהן קיבוץ הרבה ואין ראוי לו לאכול אלא בסעודה של מצוה וכו' והצדיקים והחסידים הראשונים לא אכלו מסעודה שאינה שלהן וכו', וכ"כ הרמב"ם בספ"ה מהל' יסוה"ת דהת"ח לא ירבה באריחות ע"ה ובישיבתן, ולפ"ז מים לאו דוקא, אלא הוא זהירות שלא להרבות באכילה בפני בני אדם.

מש"כ בבכורות מד ע"ב על שלא לשתות בפני רבים הענין הוא דאע"ג דבשתייה יש להקפיד שלא יהיה בפני רבים מ"מ בהשתנה כיון שהוא סכנה אין להקפיד שלא לעשות בפני רבים ומה דנקט שתיה ולא אכילה הואיל ומיירי במ"ר שייך יותר לנקוט כנגד זה ענין שתיה מענין אכילה, וכ"כ רש"י בכורות מד ע"ב ואין שותין מים דדרך ת"ח להיות צנוע באכילה ובשתיה אבל להטיל מים לא ליהוי צנוע שמא ימתין ויסתכן ע"כ, ומבואר דה"ה אכילה, וכן מבואר ברמב"ם שם שהיא הנהגה לדרך ת"ח וגם לענין אכילה, וכן התוס' שם ג"כ הביאו דברי רש"י בפירושם הראשון ואח"כ הביאו פי' ר"ת כדלהלן, וכן בתוס' חיצוניות (בשטמ"ק) הביאו שר"י נקט כעין פרש"י וכן בפי' רבינו גרשום שם פי' דלא דרך ארץ הוא.

והנה התוס' שם הגבילו ענין זה בג' דברים (לפרש"י), וכדלהלן:

הא' הביאו התוס' מהמס' דרך ארץ פ"ו ה"ג דגם במקום שהת"ח לא ישתה לפני רבים מ"מ יכול להפוך פניו ולשתות.

והב' דבמהלך סעודה אין איסור לת"ח לשתות כשרבים שותים ג"כ והוא שותה עמהם.

והג' הזכירו התוס' [בביאור דברי המס' דרך ארץ זוטא שם] דכ"ז רק במים שהוא דרך צימאון ואילו שאר מיני משקין יש יותר רגילות בני אדם לשתות ג"כ ומשמע גם שלא בשעת סעודה.

ועיקר כוונת התוס' שלא הזכירו כן דרך היתר לענין שאר משקין אלא רק אגב אורחא הזכירו כן שרק מים דרך ששותה בפני עצמו כשנעשה צמא אבל שאר משקין דרך ששותה יחד עם אחרים, ועי' בברכות מג בכיצד סדר סעודה.

ואפי' אם היה איזה צד לומר שיש איזה היתר בשאר משקין כיון שאחרים שותין משקין והגנאי הוא רק ששותה מים שהוא לצמאו מ"מ היתר זה רק בשעה ובמקום שיש רגילות כזו, דאילו במקום שאין רגילות לשתות כגון בשעת סדר הלימוד או ברחוב וכיו"ב אין עדיפות בשאר משקים על שתיית מים.

ואם נפרש כן הוא מיוסד על הסברא שבדבר שהוא צימאון יש בו יותר גנאי ששותה בגלל שצריך מאוד ולכן יותר יש להמנע מבפני רבים, וכיו"ב בתשובה אחרת [ד"ה האם איסור שתיית כוס בבת אחת הוא גם באדם צמא וגם במים] הרחבתי דיש מקום לומר שמצינו דברים שדרך צימאון הוא יותר רעבתנות משלא בדרך צימאון.

אבל מ"מ מהתוס' כאן אין שום ראייה לומר כדברינו שם, דהתוס' אין כוונתם להצד הנ"ל אלא רק לומר דאורחא דמילתא נקט מים שמחמת הצימאון שותה כשאר אחרים שותים, אבל אה"נ בשאר משקין כשאר אחרים שותין ג"כ הוא גנאי ואין הכרח מדברי התוס' שאינו יותר גנאי, ששותה דבר לשם טעם החיך בלבד שלא לשם צימאון, רק דבשאר משקין הרגילות ששותים יחד ובמים הרגילות כשאדם שותה הוא לבדו לשם צימאון.

ולפי טענה זו אין הבדל כלל בין מים לשאר משקין אלא רק בין שותה לבדו לבין שותה עם אחרים, ובגוף ביאור דברי התוס' זה נראה יותר.

ובשטמ"ק הביא בשם תוס' חיצוניות החילוק בין מים לשאר משקין בב' אופנים בנוסח אחר מדברי התוס', הא' דרק מים דרך לשתות בפני רבים ולא שאר משקין (פירוש ודבר ההוה נקט), וב' דבשאר משקין יכול ליתן לאותם העומדים (פירוש משא"כ מים ששותים רק לצמאון או לצורך, וחילוק זה השני הוא חידוש לדינא דהיה מקום לומר דמה שאם אחרים שותים מותר לו לשתות הוא רק מחמת שאז עושה כדרך ואינו חריג אבל אם רוצה לשתות ומביא לאחרים מה הועיל בזה כיון שהוא פתח כאן בשתיה לצרכו ומבקש מאחרים לשתות כדי שלא לשתות לבד, אבל השתא אחר חילוקם השני של התוס' חיצוניות נתבאר שהוא דין אחר שלא לשתות בפני אחרים לבד כעין דינא דכל מילתא דאית ליה טעמא וקיוהא וכו' בשו"ע או"ח, וצ"ע דמשמע שהוא דרך כבוד שלא לשתות בפני אחרים ברש"י וברמב"ם וא"כ מה שייך אם ייתן לאחרים, ואולי תחילה נותן לאחרים ואינו אומר שרוצה לשתות ואחר ששותים הכל מבליע שתייתו עמהם ויל"ע, אולם להלן [ד"ה אבל שוב חשבתי] יתבאר שא"א לומר כצד זה כלל).

ויעוי' במג"א או"ח סי' קע סק"ז שכתב דלהתוס' שלא בשעת הסעודה אפ"ל בשאר משקין יהפוך פניו, והוא כמו שביארתי למסקנת כוונת התוס', אולם בא"ר שם סק"ח הקשה עליו דבתוס' יש חילוק בין מים לשאר משקין, והוכיח כן מדברי הפסקי תוס' אות צד שהזכירו להדיא שיש חילוק בזה בין מים לשאר משקין, אבל בברכ"י שם האריך טובא להוכיח ברור כדברי המג"א שגם בשאר משקין אין היתר יותר ממים, וכ' שם דאולי נפל ט"ס בפסקי תוס'.

וכן בדמשק אליעזר על הצוואות דר"א הגדול השיג על דברי הא"ר ועי"ש באריכות מש"כ לבאר מדנפשיה בדברי התוס' [אחר שהביא דברי המח"ש והשיג גם ע"ז]

ורק אעיר דמה שנקט בדעת ר"ת דיש אופנים שצריך חזרת פנים בשטמ"ק מבואר לא כן.

ועכשיו שיש לנו השטמ"ק יתכן דגם הפסקי תוס' נסדר ע"פ התוס' החיצוניות שבשטמ"ק (וכמ"ש החיד"א בשם הגדולים דלפעמים הפסקי תוס' לא נסדרו על התוס' שבדפוס אלא על תוספות אחרות) וקאי על התירוץ השני שבהם שבשאר משקין יכול ליתן לאחרים לשתות משלו ואז מותר לו לשתות, וצ"ע דא"כ הוה להו לפרש דמיירי בכה"ג ולא לסתום, ואולי כל דבריהם מיירי בשתיה העומדת לרשות הציבור דבזה במים א"א כיון שודאי לא ישתו ובשאר משקין אפשר כיון שיכולים לשתות וא"כ תפשוט בזה כהצד דלפי התוס' חיצוניות האיסור הוא רק ששותה בפני אחרים ומצערם, אבל א"א לומר כן כלל כמו שיתבאר (ד"ה אבל שוב חשבתי).

עכ"פ דברי הפסקי תוס' מוקשין קצת דבג' תירוצי התוס' והשטמ"ק לא נזכר להדיא דיש חילוק בין מים לשאר משקין לגמרי, אלא אם כן נימא כהצד הראשון שהצעת דרך בדבר ששותה מחמת צורך צימאון הוא גנאי יותר ובלשון התוס' הוא צ"ב אבל הפסקי תוס' כנראה נסדר על תוספות אחרות שאולי כן חילקו בזה.

והנה להלכה המשנ"ב כ' בסי' קע סקי"ב וז"ל אין דרך ארץ לת"ח לשתות מים בפני רבים אלא יהפוך פניו לצד אחר, ויש אומרים דדוקא שלא בשעת סעודה אבל בשעת סעודה שרי ושאר משקין מותר בכל גוני עכ"ל, והדעה הראשונה ציין בשעה"צ שם מג"א מתוס' בכורות מד, והדעה השניה ציין אליה רבה עיי"ש ועיין בשערי תשובה עכ"ל, ולפי המבואר כל המשך דבריו הוא רק דעה שניה, רצוני לומר גם מה שסיים ששאר משקין מותר בכל גווי הוא דעת היש אומרים שהוא האליה רבה, ואע"ג דהברכ"י השיג על הא"ר הביא המשנ"ב גם דעת הא"ר כיון שכוותיה כ' בפסקי תוס', ומ"מ לולא דמסתפינא הו"א שעיקר הדין להמשנ"ב הוא כהמג"א, חדא דהביא המג"א בסתמא ודעת הא"ר בלשון יש אומרים, ועוד שבמקום שהביא דברי הא"ר

שם גופא ציין לשערי תשובה, ובשערי תשובה הוסיף דבברכ"י כתב שנראה לו כפשט התוס' כהמג"א ומה שכתב בשם פסקי תוס' אפשר דט"ס נפל וכו' ואמנם מה שכ' הא"ר מפסקי תוס' נראה שכוונתו לספר אחד שכך שמו שהיה ביד הא"ר וכו' עכ"ל השע"ת, ועכ"פ ממה שמציין להשע"ת אפשר שבא לציין לדברי הברכ"י שהשיג על הא"ר, ודבריו מוכרחין מאוד כמבואר בפנים הברכ"י, א"כ מכח כ"ז יש לומר דגם המשנ"ב נקט לעיקר כהמג"א.

והרחבתי בכל זה כי בפנים המשנ"ב אינו מפורש שכלל יש דעה שסוברת דגם בשאר משקין שלא בשעת הסעודה אסור, ורק אחר העיון במקורותיו מתבאר שכל הדברים על שאר משקין הם רק לשי' היש אומרים שבאו לחלוק על דעה ראשונה.

אולם הרמב"ם משמע שהחמיר על הת"ח שאין ראוי לו להרבות סעודתו בפני בני אדם ואפי' בסעודה גמורה, ומקורו מגמ' דפסחים ת"ח המרבה סעודתו וכו' ואמרי' התם וקרו ליה בר מחים תנורי, ומ"מ כמובן שזו היא דרגא אחרת של זהירות, דלענין זהירות זו הרי צריך לסעוד ג"כ ורק שלא ירבה יותר ממה שצריך, משא"כ ענין שתיית מים בפני רבים הוא דין בפני עצמו שגם מה שצריך לשתות לא ישתה בפני רבים שאינם שותים, ואינו בהכרח סתירה.

ובתוס' הביאו דעת ר"ת שלא פירש כלל דברי הגמ' שם לענין שלא ישתה בפני רבים, אלא ר"ל אף מי שאינו שותה בפני רבים מ"מ לגבי השתנה כיון דהוא סכנתא צריך גם בפני רבים.

ובאמת הרמב"ם אין הכרח דאינו סובר כר"ת דהרמב"ם דיני זהירות שלו אפשר שלמד מגמ' דפסחים שם וכן מגמ' ספ"ק דקידושין מ ע"ב אבל גם אין הכרח להיפך ובסופו של דבר אין נפק"מ לדינא אם מפרש כרש"י או כר"ת דהרי גם רש"י סובר שאין נפק"מ בין אכילה ושתיה שאינו ראוי לת"ח לעשות בפני רבים וגם הרמב"ם כך נקט וגם אם מפרש הגמ' בבכורות כר"ת עדיין יכול לנקוט כן מכח סוגיות אחרות

וכמשנ"ת.

ואע"ג דהרמב"ם יוכל לפרש הגמ' בבכורות שם כר"ת מ"מ לא סבר ממש כר"ת, דר"ת גופיה נקט שיכול לשתות מים בפני רבים, כמו שהביא בשמו בשטמ"ק שם.

עכ"פ מאחר דכל הראשונים (רש"י רמב"ם ור"י ור"ג) נקטו דלא כר"ת ממילא א"א לנקוט להלכה כר"ת, ובפרט דגם במס' דרך הנ"ל משמע דלא כר"ת שהביאו התוס' וגם בצוואת ר"א (ואמנם יש פלוגתא אם הוא מר"א בן הורקנוס או מר"א קדמון אחר) אי' ואל תשתה מים בפני רבים ומשמע יותר כפרש"י ושאר"ר וגם יש להוסיף בצירוף לכל הנ"ל דכל פירוש ר"ת הוא דחוק מאוד גם בלשון הגמ'.

ובברכ"י שם כ' דהעולם שאין נזהרין בזה סוברין כר"ת וצ"ע ומ"מ ליישב המנהג סגי לתרץ כן שעשו ע"פ חכם.

אבל הלימוד זכות שאפשר אולי ללמד על מה שנהג בבתי מדרש לשתות, דאולי סוברים כשיש רבים שיושבים יחד במשך זמן רב וכל אחד שותה כשצריך בזמן אחר ג"כ חשיב שלא כל אחד שותה לבדו, ויל"ע, ומסתמא שיש בעלי נפש שאין סומכין על קולא זו.

ולפי הצד לעיל בביאור התוס' חיצוניות דהוא מצד שלא לשתות לבדו בפני אחרים כשאין להם משקה א"כ במקום שיש משקה לכולם ולוקח ושותה בפני רבים אינו בכלל איסור זה, ורק במים יש בעיה למרות זו, אבל לפי מה שנתבאר לעיל אינו ברור צד זה ועכ"פ רש"י והרמב"ם לכאורה לא סברו לה.

ולפי תירוץ זה האחרון יל"ע אם כן גם במים יש להתיר לפי הצד הנ"ל בביאור דברי התוס' חיצוניות שהרי יכולים לשתות מן המים ואולי מ"מ אי אפשר להציע להם מזה כיון שאינם צמאים והוא כחוכא ואיטלולא משא"כ בשאר משקין.

אבל שוב חשבתי דא"א לומר כן כלל שהוא מטעם שמצער בני אדם שסביבותיו

שהרי במים נקטו שא"א להציע להם לשתות והטעם משום שלא ירצו משום שאין שותים מים אלא לצימאון א"כ ממ"נ הרי אינו מצערם, ואע"פ שאין דרך להציע להם מים, הרי אם ירצה להציע להם מים מאיזה צד אתה בא לאסור עליו, דהרי אינו מצערם כלל.

ואולי בבהמ"ד סוברים דחשיב כמו שהיפך פניו כיון שכ"א עסוק בלימודו, וכל תירוצים הללו הם דחוקים, ואולי במקום ביטול תורה לא החמירו בזה כיון שאינו חיוב מעיקר הדין וגם הותר לצורך גדול כנ"ל בדברי הרמב"ם.

ועי' בדמשק אליעזר הנ"ל שתי' מנהג העולם שסוברים שחזרת פנים הוא אזהרה רק לצנועין וכ' שהוא דוחק עי"ש, אבל באמת המשנ"ב בסי' קע כתב אין לת"ח לשתות וכו' וכ' בשעה"צ שם דדוקא נקט ת"ח ע"פ רש"י בכורות הנ"ל ויש לציין גם לדברי הרמב"ם הנ"ל א"כ הוא הנהגה לת"ח.

